

Kvinna och innovatör

– *En utvärdering av projektet Kvinnliga idébärare*

Dr Saila Piippola

Luleå tekniska universitet
Institutionen för arbetsvetenskap
Avdelningen för industriell produktionsmiljö

Kvinna och innovatör

- *En utvärdering av projektet Kvinnliga idébärare* -

Dr Saila Piippola

Tack !

Att få utvärdera projektet Kvinnliga idébärare har varit ett lärorikt och intressant projekt att få ta del av. För mig har det varit ett stort nöje att få möta de eldsjälar som representerar innovationsbranschen i regionen. Detta vill jag särskilt tacka inspiratörerna Gunilla Wendsjö och Agneta Löf för. Ett varmt tack också till samtliga konsulter i styrgruppen för projektet som bidragit med sina värdefulla erfarenheter från innovationsbranschen.

Slutligen vill jag rikta ett särskilt tack till de intervjuade kvinnorna som ställde dyrbar tid till förfogande och snabbt fann en ledig tid i sina almanackor. Utan ert enastående engagemang och medverkan hade denna utvärdering aldrig kommit till.

Saila Piippola

Sammanfattning

Syftet med denna utvärdering av projektet Kvinnliga idébärare är att undersöka om projektet har inspirerat och stöttat kvinnor i Norrbotten att utveckla sina idéer till nya innovationer. Uppnår projektet rätt målgrupp? Finns behov av särskilt riktade satsningar för kvinnors innovationer i Norrbotten? Har projektets utfall bidragit till ökad regional tillväxt?

Projektet Kvinnliga idébärare har som syfte att inspirera och stötta kvinnor i Norrbotten att utveckla sina idéer till nya innovationer. Ett delsyfte är att gynna innovationsklimatet så att projektet kan ses som både ett jämställdhetsprojekt och en viktig samhällsekonomisk process för tillväxt. Projektet Kvinnliga idébärare är ett förändringsarbete och ett utvecklingsprojekt genom dess ambition att verka för jämlikhet mellan kvinnor och män.

Projektet är ett EU finansierat projekt där övriga finansiärer är Länsstyrelsen i Norrbottens län, Norrbottens Läns Landsting, Nutek, Stiftelsen Innovationscentrum (SIC) samt kommunerna Luleå, Jokkmokk, Kiruna, Pajala och Älvsbyn. Projektets uppdrag är att inspirera, informera och medverka till att främst kvinnors idéer utvecklas till nya kommersiella produkter och tjänster. Projektet ska vara en plattform för att stödja idébärarna under hela processen från en konkret problemformulering till en väl genomtänkt idé fram till marknaden.

Projektet har pågått under tiden december 2002 till och med februari 2006 och har idag cirka 120 kvinnor men även några män inskrivna i projektet. Av dessa är mellan 50–60 kvinnor aktiva med eget idéutvecklingsarbete. Projektet har hittills resulterat i cirka 15 färdiga produkter av vilka några redan är ute på marknaden och andra är på väg ut på marknaden.

Utvärderingens upplägg är; Del I utgör en teoretisk referensram som intervjuerna tolkats från. Del II beskriver sammanlagt sju intervjuer, två av dessa är nyckelpersoner inom projektet, de övriga fem intervjuerna är kvinnor som ingår i projektets målgrupp. Del III avslutningsvis tar upp reflektioner och slutsatser.

Centrala inslag i projektet Kvinnliga idébärare är jämlikhet, utveckling och förändring vilket handlar om att bryta mönster inom den traditionellt mansdominerade innovationsbranschen. Innovationer utvecklas i växelverkan mellan olika aktörer vilket bidrar till inne- och uteslutningsmekanismer vilka både möjliggör och begränsar tillväxt och jämlikhet. Den samlade bedömningen är att projektet har påbörjat inbrytningar i könsmärkta strukturer men behöver fortsätta verka för att det hittills lyckade arbetet ska få långsiktiga effekter. Projektets arbetsmetod för genusintegrering har visat sig vara en bra och lämplig metod för att synliggöra och stötta kvinnor i innovationsprocessen. Projektet Kvinnliga idébärare har bidragit till tillväxt genom att företag startats på kvinnors innovationer. Slutligen har projektet synliggjort att det finns ett behov av en organiserad verksamhet för att stötta både kvinnor och män i innovationsprocessen, men det förutsätter ett organiserat stöd som arrangerar kontinuerliga träffar och synliggör kvinnors innovationer.

Innehållsförteckning

Sammanfattning

- 5 **Inledning**
- 6 Metod och urval
- 7 Rapportens innehåll
- 7 Den fortsatta redovisningen av det empiriska materialet

Del I

- 8 **Teoretisk referensram**
- 8 Genusaspekter på uppfinningar
- 10 Från uppfinning till innovation
- 10 Genusaspekter på arbetsmarknaden
- 11 Genusaspekter på entreprenörskap
- 12 Förändringar och motsättningar

Del II

- 13 **Resultat**
- 13 Kvinnliga Idébärare - ett jämlikhets- och utvecklingsprojekt
- 14 Projektets interna arbetsformer
- 15 Projektets arbetsmetod
- 20 Paradoxer och motsättningar
- 25 Mellan det privata och offentliga
- 27 Framtida behov

Del III

- 29 **Reflektioner och slutsatser**
- 29 Projektet syfte och mål samt möjligheter respektive svårigheter att uppnå dessa
- 30 Projektets arbetsmetoder
- 31 Projektets målgrupp
- 32 Lärdomar av projektet och genomslag hittills
- 35 Referenser

Inledning

Projektet Kvinnliga idébärare är ett regionalt utvecklingsprojekt i Norrbotten. Syftet med projektet är att inspirera och stötta kvinnor i Norrbotten att utveckla sina idéer till nya innovationer. Ett delsyfte är att gynna innovationsklimatet så att projektet kan ses som både ett jämställdhetsprojekt och som en viktig samhällsekonomisk process för tillväxt.

Projektet är ett EU finansierat projekt där övriga finansiärer är Länsstyrelsen i Norrbottens län, Norrbottens Läns Landsting, Nutek, Stiftelsen Innovationscentrum (SIC) samt kommunerna Luleå, Jokkmokk, Kiruna, Pajala och Älvsbyn ingår. Projektets uppdrag är att inspirera, informera och medverka till att främst kvinnors idéer utvecklas till nya kommersiella produkter och tjänster. Projektet ska vara en plattform för att stödja idébärarna under hela processen från en konkret problemformulering till en väl genomtänkt idé fram till marknaden.

Projektets övergripande målsättning är att öka antalet kvinnor inom innovationsbranschen. Projektets delmål är att aktivt stödja kvinnor till att identifiera sig som innovatörer, att få fler kvinnor att utveckla och kommersialisera egna idéer, att synliggöra och lyfta fram kvinnors kreativitet och kunskaper kring innovationsprocessen, samt att stimulera och bygga upp nätverk inom innovationsbranschen både regionalt och nationellt.

Projektet har pågått under tiden december 2002 till och med februari 2006 och har idag cirka 120 kvinnor men även några män inskrivna i projektet. Av dessa är mellan 50–60 kvinnor aktiva med eget idéutvecklingsarbete. Projektet har hittills resulterat i cirka 15 färdiga produkter av vilka några redan är ute på marknaden och andra är på väg ut på marknaden. Idéerna utgörs av såväl tjänst- som produktidéer. Den målgrupp som projektet riktar sig till är såväl enskilda kvinnliga idébärare, men även traditionellt kvinnodominerade arbetsplatser inom offentlig och privat sektor, till exempel vård och omsorg, storkök, skolor, butiker, hotell samt enskilda brukare.

Syftet med denna utvärdering är att besvara följande frågeställningar;

- Har projektet uppnått de övergripande mål och delmål som avsågs?
- Uppnår projektet rätt målgrupp?
- Finns behov av särskilt riktade satsningar för kvinnors innovationer i Norrbotten?
- Har projektets utfall bidragit till ökad regional tillväxt?

Utvärderingsuppdraget har omfattat följande; Deltagande i styrgruppsmöten och enskilda möten med projektgruppen, deltagande i ett par seminarier, besök av utställning. Därutöver har uppdraget omfattat utformande och analys av en enkät

som besvarades av deltagare vid ett seminarietillfälle. Uppdraget har även omfattat tematiska intervjuer samt utskrifter av bandade intervjuer. Slutligen har uppdraget omfattat dokumentations- och litteraturgenomgång samt en fördjupad analys och utarbetande av rapport.

Utvärderingen tar sin utgångspunkt i arbetslivets förändrade villkor vilket ställer ökade krav på jämlikhet och förnyelse för att skapa utrymme för tillväxt.

Metod och urval

Intervjuer har gjorts med sammanlagt 8 personer av en intervjuare. Utvärderingen har förutom intervjuer omfattat deltagande vid styrgruppsmöten, deltagande i ett par seminarietillfällen samt besök vid en utställning anordnad av projektet. Vid dessa tillfällen har även informella samtal förts med konsulter, innovatörer och nyckelpersoner inom projektet.

Urvalet av informanter för intervjuerna har genomförts i samråd med projektledaren där en regional spridning eftersträvats, andra kriterier har varit att sträva efter olikheter det vill säga både lyckade och mindre lyckade innovationer. Urvalet av nyckelpersoner inom projektet har gjorts av utvärderaren med beaktande av vad som utvärderaren bedömt tillför uppdraget väsentlig information. Projektledaren har i samtliga fall förmedlat namn och telefonnummer till personerna med beaktande av samtycke till att medverka i intervjuerna. Varje intervju har pågått mellan en och en och en halv timme vardera under tiden mellan november 2005 och januari 2006.

Etiska överväganden har beaktats kontinuerligt under arbetets gång enligt vedertagen praxis gällande riktlinjer för vetenskaplig forskning. Detta innebär också att deltagandet i intervjuer baseras på frivillighet och av sekretesskäl har identifierbara personuppgifter och anknytning till en innovation eller position anonymiserats (Forsman, 2002).

Intervjumetoden som använts har varit tematisk och liknar närmast ett samtal där följande teman varit centrala, bakgrund, initiativ, möjligheter och hinder, samspelet mellan aktörer, framtid. I intervjuerna med nyckelpersonerna har följande teman varit centrala; bakgrund, möjligheter och hinder, arbetsmetoder, samspelet mellan aktörer, framtid.

Intervjuerna bygger på förutbestämda teman med följdfrågor som varierar mellan intervjupersonerna. Detta innebär också att intervjuerna i sin tur kan leda intervjun mot andra områden som av olika skäl anses tillföra intervjun väsentlig information. I sista hand är det dock alltid syfte och frågeställningar som ger struktur till det material som redovisas. Det som framgår i en intervju har förstås sina begränsningar, det som tas upp är beskrivet utifrån informantens position vilket även inverkar på vad som får sägas eller inte sägas. Det omvända gäller givetvis för intervjuaren, vilka frågor som kan ställas, vilka svar som kan ges och på vilket sätt man förväntas göra det.

En intervjusituation handlar om ett givande och tagande mellan två parter, den intervjuade och intervjuaren. Det är också en situation som för båda parter är

onaturlig. Det innebär också att det är svårt att veta vad som är sanning eftersom det baseras på konstruktioner, minnen och val som informanten har kontroll över (Ely, 1991). Det som berättas i en intervju är i många avseenden konstruktioner och tolkningar utifrån informanternas upplevelser, men det är ändå verklighetsbeskrivningar vi har att förhålla oss till.

I framställningen och redovisningen av det empiriska materialet har jag genomgående förbehållit mig rätten att återge citat anonymt utan att för den skulle avpersonifiera dessa. Jag har undvikit namn, titlar, orter och uppfinningar som kan härledas till någon person. Försiktiga revideringar i citaten från talspråk till skriftspråk har gjorts för att underlätta läsningen. Det betyder dock inte att citaten förändrats innehållsmässigt.

Rapportens innehåll

Inledningsvis har utgångspunkterna för utvärderingen av projektet Kvinnliga idébärare beskrivits samt de olika delar som ingår i utvärderingen. Därutöver har arbetsmetoder och material som ligger till grund för utvärderingen redovisats. Det fortsatta upplägget är följande; Rapportens upplägg; Del I utgör en teoretisk referensram som intervjuerna tolkats från. Del II beskriver sammanlagt åtta intervjuer, två av dessa är nyckelpersoner inom projektet, de övriga sex intervjuerna är kvinnor som ingår i projektets målgrupp. Del III avslutningsvis tar upp reflektioner och slutsatser.

Den fortsatta redovisningen av det empiriska materialet

I den fortsatta redovisningen har jag utgått från teorier kring arbetsmarknaden generellt, genusaspekter på arbetsmarknaden och innovationsbranschen, vilka tillsammans utgör den teoretiska referensramen som intervjuerna strukturerats och tolkats från.

I återgivningen av intervjuerna har jag strävat efter att inte värdera åsikter som om det existerar en objektiv sanning. Ett citat från en intervju kan innehålla mångskiftande budskap, dels kan det finnas en kritik men också en åskådning som synliggör en rådande diskurs¹. Min utgångspunkt är att de åsikter som de intervjuade återger utgör en del av den rådande diskursen inom innovationsbranschen. I framställningen och redovisningen av intervjuerna har jag valt att lyfta fram ett stort antal citat. Det är ett medvetet val från min sida för att därigenom låta de intervjuade komma till tals. I kvalitativ forskning är utgångspunkten att förstå helheten och att få en fördjupad kunskap om ett fenomen snarare än att kvantitativt fastställa hur många personer som har en viss åsikt kring ett visst fenomen (Widerberg, 2002). De som intervjuats utgör ett urval som är representativt för en större population såsom kvinnor i innovationsbranschen.

---

¹ Med diskurs avser jag att det sker en positionering i relation till någon eller något i ett yttrande.

Del I

Genusaspekter på uppfinningar

”Det har funnits många lärda kvinnor liksom det har funnits kvinnliga krigare, men det har aldrig funnits kvinnliga uppfinnare ”

Ovanstående citat är hämtat ur Nybergs avhandling (2001;3) och är ett citat från Voltaire. Den föreställning som fortfarande förefaller dominera är det vi i dagligt tal kallar uppfinnare en man som utvecklar en produkt inom ett tekniskt område.

Uppaktan till intresset för kvinnors uppfinningar inleddes år 1979 inom Fredrika Bremer-förbundet². Svenska uppfinnareföreningen startade 1886 och det skulle dröja ända till 1986 då de kvinnliga medlemmarna i Svenska uppfinnarföreningen antog namnet Quis – (Quinnliga Uppfinnare i Sverige). År 1991 startade Quin (Quinnliga Uppfinnare i Norden).³

Vid en historisk tillbakablick synliggörs ett antal kvinnliga förebilder vilka dokumenterats som uppfinnare i Sverige. Några av dessa framträdande namn är Eva Ekeblad (1724–1786) som uppfann potatismjölet och potatisbrännvinet. Amalia Eriksson (1824–1923) som kommit att kallas ”polkagrisens moder” genom utvecklandet av karamellreceptet som fick namnet Gränna polkagrisar. Amalie Elisabeth Rausing (1894–1946) utvecklade mjölkförpackningen ”Tetra Pak”. Det är bara några exempel på kvinnors uppfinningar i Sverige som de flesta av oss känner igen⁴.

Även i Norrbottens historia har kvinnor upfunnit och där har åtminstone två namn kunnat identifieras även om det troligtvis funnits fler. Den begränsade dokumentationen som funnits att tillgå har skrivits av privatpersoner. Erika Aittamaa eller ”Riiga” som hon också kallades hemma i den lilla byn Lovikka i Tornedalen som uppfann den världsberömda *Lovikkavanten* år 1892. Berättelsen bakom denna uppfinning är att det en dag kom en frusen man med ull till ”Riiga” och bad henne sticka ett par riktigt starka och tjocka vantar till honom. Hon stickade vantarna men när hon sedan visade vad hon åstadkommit blev mannen besviken och anklagade henne för att ha förstört hans ull. ”Riiga” tog tillbaka vantarna och tvättade och ruggade dem upprepade gånger. Genom att tvätta och rugga vantarna antas Riiga på så sätt ha lockat fram ullens ullighet. Om det var en ren slump eller om det var en intuition att behandla ullen förblev dock outtalat. Mannen som körde hästdiligensen blev mycket nöjd med resultatet och snart hade nyheten om de fantastiska vantarna spridit sig längs Tornedalen.

---

² Jonasson (1999)

³ Jonasson (1999) se även www.romanusfonden.org/rapporter/kvinnligauppfinnare.

⁴ Se exempelvis Nyberg (2001) och Jonasson (1999)

Efterfrågan på vantarna ökade snabbt och särskilt efter att hon börjat brodera dem med färgat garn i det som numera kallas Lovikkafärger. Efter Erikas bortgång 86 år gammal har dock stickandet fortsatt bland hennes ”lärjungar” på Riigas vis. Efterfrågan har resulterat i företaget Lovikkavanten AB⁵.

En annan kvinna i Norrbottens uppfinnarhistoria är Greta Nilsson från Älvsbyn som uppfann världens första djupfrysta smörgås – *Renklämman*. Greta har kommit att kallas ”Renklämmans moder”. Berättelsen om hennes uppfinning har sin bakgrund i att hon och hennes make Gösta tillsammans drev flera serveringar i Älvsbyn. Ett problem var att beräkna åtgången av smörgåsar under en dag. För att undgå svinn provade Greta frysa in makens frysvänliga Älvsbykaka med rökt renstek som pålägg. Greta gjorde strutar av rågkakan genom att skära en rund kaka i fyra delar och fylla dem med renstek och andra pålägg. Dessa blev snart mycket populära och kom i folkmun att kallas Renklämman. Den popularitet som smörgåsen väckte inom många branscher både nationellt och internationellt har vuxit från ett litet familjeföretag till Sveriges tredje största producent av matbröd, Polarbröd⁶.

Dessa historier även om de endast utgör en bråkdel av kvinnors uppfinningar synliggör en könskodning genom att kvinnors uppfinningar skiljer sig från männens uppfinningar.

*”Varför är det ’teknik’ när jag använder svetsen och fogar samman två metallplattor, men inte när jag använder symaskinen och fogar samman två tygstycken ? ”*⁷

Föreställningar om vad som värderas och räknas som uppfinning handlar om rådande normer i samhället. Forskning visar att kvinnor och teknik ofta förknippas med kvinnors vardagliga och småskaliga uppfinningar som vi tenderar ta för givna eftersom de inte räknas som teknik. En uppfinning behöver med nödvändighet inte vara tekniskt avancerad det vill säga en uppfinning med teknikhöjd utan kan också vara en uppfinning med låg teknikinivå vilket ovanstående citat utgör exempel på. Uppfinningar och innovationer har olika status vilket är förbundet med den rådande föreställningen kring kvinnligt och manligt (Nyberg, 2001). Dokumentation av antalet registrerade patent synliggör att kvinnor utgör en minoritet bland uppfinningar samtidigt som forskningen inom området är märkbart eftersatt (Ibid).

---

⁵ www.lovikkavanten.se. Dokumentationen är skriven av Eino Frikvist år 2004.

⁶ <http://www.polarbrod.se>, samt dokumentation skriven av E Nordebo, okänt årtal.

⁷ Citatet är hämtat från www.romanusfonden.org/rapporter/kvinnligauppfinnare.

Från uppfinning till innovation

Begreppet innovation är ett komplext begrepp. En definition av begreppet innovation innebär en idé, som bygger på ett behov, som når en specifik marknad (Holmqvist & Sundin, 2002). En innovation definieras i Nationalencyklopedin (NE) som att åstadkomma något nytt, en process genom vilket nya idéer, beteenden och tillvägagångssätt kommersialiseras och sprids i samhället. Uppfinningar betecknas som innovationer först när de tagits i bruk (Holmqvist & Sundin, 2002).

Att uppfinna är en innovationsprocess vilken sker i komplexa sammanhang där informella och formella normer samverkar (SOU 2004:135). Innovationer utvecklas i växelverkan mellan olika aktörer vilket bidrar till inne- och uteslutningsmekanismer vilka både möjliggör och begränsar tillväxt och jämlikhet (Ibid).

En idé behöver med nödvändighet inte vara tekniskt avancerad för att anses vara en uppfinning. Det kan handla om nyskapelser, förändringar och förbättringar av olika slag. Innovationer kan således vara såväl materiella som icke materiella, med låg tekniknivå eller teknikhöjd. Att förverkliga en idé oavsett om det handlar om produkter, tjänster eller nya system anses ha blivit en uppfinning, och den som utför uppfinningen anses vara uppfinnare. Om en uppfinning förverkligas och kommer ut på marknaden för försäljning har uppfinningen blivit en innovation och den som för ut uppfinningen är innovatör. Innovatören och uppfinnaren kan vara samma person men det behöver inte vara så. Innovationen kan bidra till arbetstillfällen, nya marknader och inkomster för enskilda och för samhället (Jonason, 1999).

Genusaspekter på arbetsmarknaden

Den svenska arbetsmarknaden har sedan 1990-talet stått inför stora förändringar med ökad arbetslöshet, otryggare anställningsvillkor, krav på ökad kompetens, ökad rörlighet och effektivare organisationer (SOU 2001:53). Målet med jämställdhetspolitiken är att kvinnor och män ska ha samma möjligheter, rättigheter och skyldigheter inom livets alla områden. Parallellt med omvandlingen samspelar jämställdhetspolitiska ambitioner på olika nivåer i samhället i syfte att verka för jämställdhet (Ibid).

Dagens jämställdhetspolitiska mål beskrivs som sediment av 30 års jämställdhetspolitik (SOU 2005:66). Trots regeringens mer eller mindre framgångsrika jämställdhetsreformer är den svenska arbetsmarknaden segregerad. Det innebär att kvinnor och män återfinns inom olika yrkesgrupper, inom olika branscher och sektorer på olika nivåer i samhället (SOU 2004:43).

Forskare brukar skilja mellan horisontell och vertikal segregering. Den vertikala segregeringen visar sig genom koncentrationen av kvinnor och män till olika yrkesgrupper och branscher. Kvinnorna dominerar bland annat inom vård och omsorg och den offentliga sektorn samt inom detaljhandeln inom den privata

sektorn. Den horisontella segregeringen synliggörs genom kvinnors och män olika hierarkiska positioner i arbetslivet där män dominerar inom ledande positioner. Hierarkin mellan könen synliggörs vidare genom att mäns arbete värderas högre genom högre lön medan kvinnornas arbeten värderas lägre genom lägre lön. Det är också vanligt förekommande med ofrivilligt deltidsarbete bland de kvinnodominerade yrkesgrupperna (Ibid).

Arbetsmarknaden i Norrbottens län domineras av tung basindustri som försörjer den övriga industrin, däribland tillverkning. Detta innebär att regionen har en annorlunda och begränsad arbetsmarknad vilket bidrar till högre arbetslöshet än riket i helhet. I Norrbotten är stora delar av länet glesbefolkat och det är långa avstånd till marknader. Befolkningen och boendet är starkt koncentrerat till kusten, i älvdalarna och malmfälten samtidigt som exportberoendet är stort (SOU 2004;135).

Genusaspekter på entreprenörskap

Omstruktureringar på arbetsmarknaden med ökad arbetslöshet ställer nya krav på alternativ sysselsättning. Entreprenörskap, företagsamhet och småföretagande är några av de begrepp som genomsyrar debatten om hur den ekonomiska tillväxten ska säkerställas (SOU 2004:135). Sverige har, jämfört med andra länder, en låg andel personer i arbetsför ålder som driver egna företag (Delmar&Davidsson,2001; Reyholds et al 2004). Den krympande offentliga sektorn innebär att kommuner försöker stimulera till alternativa arbetsmarknadsmöjligheter, vilket innebär en utmaning för många kommuner att utveckla den privata sektorn (Johannisson & Lindmark, 1996)

Arbetsmarknadens segregering återspeglas även i företagandet⁸ i Sverige (Cervantes, 2005). Javefors Grauers (2002) har visat att kvinnliga företagare ofta återfinns inom tjänstenärings- och sällanköpshandel. Manliga företagare däremot dominerar inom industri, partihandel och byggnation. Vidare pekar hon på att 60 procent av de kvinnliga företagarna arbetar med olika former av tjänster medan endast 13 procent av kvinnorna arbetar inom den kapitalintensiva industrin.

Tidigare forskning har även visat på att kvinnliga entreprenörer tenderar vara mer lokalt bundna än manliga entreprenörer. Även motiven till att starta företag skiljer sig bland kvinnor och män. För männens del handlar det i högre utsträckning om att tjäna pengar, medan kvinnor anses mer angelägna om att förena arbete och familj (Holmqvist & Sundin,2002, Cervantes, 2005).

Kvinnors motivering till att inte starta företag är att de har huvudansvaret för familjen och barnen. Tidigare forskning visar också på att kvinnor i hög utsträckning väljer att arbeta deltid även om de har egna företag, samtidigt som kvinnor också är mer ovilliga att expandera sina företag till skillnad från män (Ibid). Kvinnors så kallade omsorgsrationella förhållningssätt med huvudansvaret

---

⁸ Begreppen företagare och entreprenörskap används här synonymt (se vidare diskussion kring begreppen i Cervantes 2005 och Holmqvist & Sundin 2002)

för familj och barn antas också vara den främsta förklaringen till att steget till att starta ett företag är större för kvinnor än för män (Ibid).

Förändringar och motsättningar

Forskning kring utvecklings- och förändringsarbete har synliggjort svårigheterna med implementering av projekt med förutbestämda tidsramar (Berg, 2004, Sannerstedt, 2001, de los Reyes, 2001, Piippola, 2006). Projektet Kvinnliga idébärare är att betrakta som ett förändringsarbete och ett utvecklingsprojekt genom dess ambition att verka för jämlikhet mellan kvinnor och män.

Tidigare forskning har visat på att förändringsarbete och i synnerhet när det handlar om att förändra människors attityder och beteenden inte är alldeles enkelt att realisera. Förändringsbenägenheten i ett samhälle eller en organisation är ingen isolerad företeelse utan existerar i ett socialt sammanhang där olika aktörer och intressenter samt individuella och strukturella faktorer samverkar och utgör en del av den samhällliga kulturen (Ibid). Det innebär också att om förändringarna strider mot aktörernas intressen, identitet, kultur, värderingar och verklighetsuppfattning kommer motståndet att öka till dem som ska genomföra idéerna (ibid).

Att utmana befintliga strukturer handlar om maktrelationer på olika nivåer i samhället. Det är således viktigt att förstå Innovationsbranschen i en vidare kontext vilket också innebär att individens val inte alltid är ett fritt val så som det ofta framställs. Tidigare forskning har visat på att åtgärder för ökad jämställdhet som inte samtidigt söker påverka strukturerna inte leder till bestående förändringar. Det är möjligt att bryta strukturer och värderingar även om dessa är djupt rotade i samhället. Förändringar måste dock få ta tid för att få långsiktiga effekter. Enligt Sannerstedt (2001) kan det ta upp till tio år att realisera ett förändringsarbete. Korta nedslag i strukturerna som till exempel tidsbegränsade projekt som syftar till att förändra och utveckla attityder riskerar konservera rådande strukturer om arbetet inte följs upp (Piippola 2006, Berg 2004, de los Reyes 2001).

Del II

Under vintern 2005–2006 har sammanlagt 8 intervjuer genomförts med nyckelpersoner i styrgruppen samt kvinnor i målgruppen inom projektet Kvinnliga Idébärare. I den framställning som följer och de val av citat jag gjort har jag anonymiserat citaten utan att för den skull avpersonifiera dessa. Jag har av etiska skäl tagit bort namn som kan härledas till enskilda personer. Kvinnorna i målgruppen har jag valt att kalla Innovatör och nyckelpersoner i styrgruppen kallar jag konsult.

Kvinnliga Idébärare – ett jämlikhets- och utvecklingsprojekt

Kvinnliga idébärare är idag en projektorganisation bestående av en projektgrupp med två anställda och en styrgrupp bestående av kvinnor och män med lång erfarenhet som konsulter inom innovationsbranschen. Upprinnelsen till projektet har varit att utveckla och stimulera kvinnor till att kommersialisera sina idéer och entreprenörskap vilket är en strategiskt viktig fråga för regionen (SOU 2004;135).

Projektet beviljades projektmedel för tiden december 2002 – februari 2006 med stöd av EU, Länsstyrelsen, Landstinget, Nutek, Stiftelsen Innovationscentrum (SIC) samt kommunerna Luleå, Jokkmokk, Kiruna, Pajala och Älvsbyn. Projektledaren tillsammans med projektkoordinatören leder det fortlöpande arbetet och utgör projektgruppen. Styrgruppen är det beslutande organet för projektet. Projektägare och projektets hemvist är Teknikbyn Aurorum AB i Luleå. Idag är det cirka 120 kvinnor och några män inskrivna i projektet. Av dessa är 50–60 kvinnor aktiva med eget idéutvecklingsarbete. Projektet har hittills resulterat i cirka 15 färdiga produkter av vilka några redan är ute på marknaden och andra är på väg ut på marknaden.

Bakgrunden till att stödja uppfinnare i Sverige har varit ett politiskt beslut. Syftet var att stödja underrepresenterade grupper i innovationsprocessen som ungdomar, invandrare och kvinnor. På uppdrag av regeringen och med stöd av löntagarfonderna startades Stiftelsen Innovationscentrum (SIC) vars uppgift var att stödja uppfinnare vilket möjliggjorde finansieringen av rådgivare från Svenska uppfinnarföreningen. I samband med att stiftelsen innovationscentrum lades upphörde även finansieringen;

-Det som är sorgligt när projektet då upphörde, när stiftelsen innovationscentrum lade ner sin verksamhet kunde vi inte få finansiering längre.../..de ser ju liksom den här teknikutvecklingen som så viktig. Kvinnorna kom inte med den här tyngsta tekniken. De kom med mer praktiska lösningar, med mjukvaror och med tjänster. Det blev liksom ont om pengar och då går tekniken före. (konsult)

Med stöd av SIC bildades projektet Innovativa kvinnor vars syfte var att bilda nätverk för kvinnliga innovatörer i varje län. Idag är dock de flesta nätverken för

kvinnliga innovatörer nedlagda och därmed har också kvinnliga förebilder och rådgivare försvunnit runt om i landet;

-De flesta nätverken är nedlagda...kvinnorna har försvunnit i innovationssystemet därför att nätverken har lagts ner, det finns ingen som driver på. (Konsult)

Projektets interna arbetsformer

Projektgruppen och styrgruppen har haft regelbundna möten under hela projekttiden. Vid dessa möten har projektgruppens löpande arbete kontinuerligt diskuterats och förankrats hos projektgruppen. Under dessa möten har förutom ekonomi och planering av det fortsatta arbetet inom projektet även ärenden rörande enskilda idébärares fortskridande och uppföljning diskuterats under sekretess inom styrgruppen vilket visat sig fungera utmärkt.

Ett projekt har begränsade tidsplaner vilket förutsätter att arbetet med projektet kommer igång ganska omgående. En stor del av projektgruppens inledande arbete har handlat om att synliggöra projektet Kvinnliga idébärare;

- Synliggörandet och marknadsföringen av det hela går nog åt nästan hela första året i alla projekt. Det är ju mycket resor och man måste vara en eldsjäl, det behövs ett brinnande intresse för det här, det går som inte bara att mässa av någonting. Eldsjälar, entusiasm, energi behövs ...men samtidigt ger man det så får man så väldigt mycket tillbaka(konsult)

En central ambition inom projektet är att förkorta innovationsprocessen det vill säga från själva idén till marknad. Under processen har kvinnorna erhållit stöd i form av kompetenshjälp utan kostnad. I intervjuerna har det framkommit att det är just denna form av stöd varit av central betydelse för idébärarna att realisera sina idéer;

-Bara vetskapen att man kan ta kontakt med oss och bolla sina idéer under sekretess är mycket värt, för i de flesta fall, vet man inte var man skall vända sig.(konsult)

Projektgruppen har i takt med att projektet kommit mer och mer till allmänhetens kännedom blivit inbjudna till kvinnodominerade arbetsplatser;

-Vi blir ofta inbjudna till kvinnodominerade arbetsplatser, där vi inspirerar kvinnorna att ta tag i sina idéer, för många har idéer. Vi berättar också om det breddade innovationsbegreppet, det vill säga det behöver inte bara vara materiella saker. Kvinnorna har många tankar om hur man kan förbättra i sin egen dagliga verksamhet, det gäller att ta vara på dem och hitta vägar för att utveckla dem.(konsult)

-Det finns så många bra idéer som kvinnor går och bär på, det gäller bara att fånga upp dem och få idébärarna att inse att det faktiskt är något värdefullt de bär på. (Konsult)

Projektets arbetsmetod

Den målgrupp projektet riktar sig till är kvinnor som bär på idéer och med olika bakgrund och varierande positioner i samhället. En del arbetar ofta inom offentlig sektor, en del är arbetsökande, några kvinnor som redan driver eget eller tillsammans med någon annan ett företag samt kvinnor som är sjukskrivna från sina arbeten. Det kan vara kvinnor som har sina arbeten och sina yrken som de trivs med men upptäcker problem i sin vardag eller i sitt arbete som de finner en lösning på och som kan komma till nytta inom många områden och som ävenagnar andra;

- *De har sina jobb och de har sina yrken och de trivs med det men de är ju inte tom i huvudet de har ju också idéer som de också känner att det här skulle gagna mina medsystrar. En sjuksköterska i Malmö skulle kunna behöva det jag håller på och se att det jag behöver här uppe. (konsult)*

Den första kontakten med projektet Kvinnliga idébärare har målgruppen fått kännedom om via tidningar eller via någon i bekantskapskretsen som läst eller hört om projektet och som i sin tur tipsat någon i sin bekantskapskrets. Att uppfinna är en innovationsprocess vilket också handlar om att möta olika aktörer inom innovationsbranschen. När en idébärare tar första kontakten med projektet möter de projektgruppen. Idébäraren får då presentera sin idé och en problemformulering för projektgruppen som sedan förmedlar kontakter med lämpliga konsulter;

-Det beror på hur långt man har kommit i sin idé, man kanske bara har en problemformulering. Då kopplar jag ihop henne med någon, en så kallad mentor som hjälper henne (konsult)

Det kan handla om hjälp med ett tekniskt problem, materialval, mönsterskydd, design eller helt enkelt behov av en egen mentor. Avsikten är att idébärarna själva ska driva sitt idéutvecklingsprojekt med stöd av den kompetenshjälp som konsulterna kan bistå med. För detta debiteras inga kostnader för den enskilde idébäraren.

Ett av kriterierna för att gå vidare med en idé är att den inte finns på marknaden;

-Det ska inte finnas på marknaden sedan tidigare och det ska finnas ett behov på marknaden som man tror man kan bedöma. Det är ju svårt och veta om en produkt som kommer ut på marknaden blir ett behov utan det är ju en chanstagning.(konsult)

Konsulterna i projektet har ett väl etablerat nätverk med olika kompetensområden vilket underlättar förmedlandet av kontakter som kan bistå idébäraren med stöd;

-.../..skickat henne vidare till någon som kanske kan hjälpa henne och se om det här är något nytt och om det går att utveckla det här vidare.(konsult)

Det kan förstås hända att en idébärare av någon anledning inte kan eller vill fullfölja idén utan istället vill sälja själva idén till någon annan. Ibland händer det även att någon har en idé som inte visar sig fungera, men det har visat sig att idébäraren kommer tillbaka med en ny idé att gå vidare med;

- vi plockar inte vinnarna utan vi skapar vinnarna istället. Sedan får de själva komma till insikt att det här var inte bra och det pratar vi också om att man kan komma till en viss insikt att där man inser att det här lönar sig inte att lägga ner så mycket arbete och pengar på det (konsult)

Metoden som projektet kvinnliga idébärare arbetat med har bland annat varit seminarier. Av intervjuerna och utvärderingarna framgår att seminarierna varit ett mycket uppskattat inslag hos deltagarna. Seminarierna har fyllt en funktion genom att idébärarna då fått möjlighet att träffa andra idébärare runt om i länet;

-Seminarierna att få träffa likasinnade, tjejer som sitter ensamma i Övre Soppero, Arjeplog och jobbar med sina och plötsligt så har de 25 kompisar runt i kring sig, de bygger ju upp nätverk mellan varandra. De byter erfarenheter de tipsar varandra om material och tillverkare.(konsult)

Ett av projektets centrala uppdrag är att bilda nätverk för kvinnor inom innovationsbranschen. Kvinnors sociala nätverk till skillnad från mäns professionella nätverk har olika status;

-Vi har sociala nätverk. Det är att vi träffas och att vi pratar släkt och vänner och syjunta och sådana saker../.. Sociala nätverk i all ära men det är ju alltid på något sätt att det har hamnat på kvinnans bord att fixa det här med att nu fyller den år och nu ska vi göra det../..Jag vill möta kvinnor i yrkeslivet som jag kan

diskutera yrkesfrågor med det är det är det jag menar med skillnaden mellan professionella och sociala. (konsult)

Mot bakgrund av att männen har och har haft företräde i det offentliga arbetslivet har deras nätverk anknnytning till arbetslivet. Kvinnors inträde i arbetslivet till skillnad från männens har kommit mycket senare vilket inneburit att kvinnor träffats för social samvaro, eller som i folkmun betecknas som syjunta eller kafferep. Att kvinnor inte anslöt sig till männens nätverk kan bero på flera faktorer. En bidragande orsak kan dock ha varit att kvinnorna saknade förebilder att identifiera sig med i männens nätverk;

-Det är ju det som det handlar om när kvinnor har nätverk, ideella ofta sociala nätverk men det här var ett ideellt professionellt nätverk till att bli en finansierad verksamhet. (konsult)

Kvinnors nätverk i Norrbotten har helt varit beroende av ideellt arbete. I Norrbotten bildades den första svenska uppfinnarföreningen för kvinnor år 1997;

- Vi startade den på ideell basis och sedan kom det här att vi behövde ett organisationsnummer och så blev vi medlemmar i Svenska uppfinnarföreningen och då visade det sig att vi var den allra första kvinnliga uppfinnarföreningen i Norrbotten 1997.(konsult)

Ideellt arbete bidrar till fortsatt låg status och begränsade möjligheter till olika arrangemang eftersom dessa är förknippade med kostnader. Detta i sin tur begränsar kvinnors handlingsutrymmen som idébärare;

- Manliga nätverken kunde säga att nu ska vi fara på en mäsä och nu ska vi fara på den här utbildningen och lära oss det och det. Förut har man gjort det av intresse och med egen finansiering och helt plötsligt fick vi loss lite pengar och att göra det under strikta arbetsformer.(konsult)

Att bilda professionella nätverk för kvinnor har därför utgjort ett centralt inslag i projektet. Ett finansierat projekt som Kvinnliga idébärare är en förutsättning för att kunna bryta traditionella mönster inom innovationsbranschen. Med stöd av finansiärer i Norrbottens län har projektet Kvinnliga idébärare blivit en finansierad projektorganisation. I styrgruppens sammansättning ingår konsulter bestående av både kvinnor och män med lång erfarenhet inom innovationsbranschen. Projektledaren tillsammans med projektkoordinatorm leder det fortlöpande arbetet och utgör projektgruppen. Styrgruppen är det beslutande organet för projektet.

Med stöd av projektet har därför en central metod varit att bilda nätverk i vilket seminarier haft en viktig funktion i syfte att dels skapa ökad förståelse kring innovationsprocessen, dels för att träffa andra idébärare;

-Vi jobbar med seminarium, skapa förståelse för varför till exempel en plastgrej kostar så mycket pengar. Underlättar när de sen skall beställa ett uppdrag hos en mekanisk verkstad (konsult)

Att träffa andra idébärare har handlat om igenkännande, att identifiera sig med andra kvinnor som bär på idéer som de vill utveckla;

-Jag hamnade i en helt ny värld om jag säger så. Jag har lärt mig så himla mycket... jättehäftigt har det varit. (idébärare)

-Seminarierna har betytt otroligt mycket, helt plötsligt träffar man människor som avslutar mina meningar och det har aldrig hänt förut. Alltså de förstod precis var mina tankar var på väg .. som har samma tankar som mig alltså de förstod precis. (idébärare)

Att stärka kvinnorna som minoritet inom innovationsbranschen som är mansdominerad har också visat sig ha betydelse i innovationsprocessen;

-Seminarierna lär man sig enormt mycket på. Att sedan få lära känna andra och det blir ju fullständigt naturligt att kvinnor gör sådant här och att kvinnor kan lika bra som karlar och det är värt något. Var har du beställt dina plastpåsar och till marknadsföring och samma på mässorna har vi ju lärt oss jättemycket om varandras saker. (idébärare)

Nätverket som byggts upp med stöd inom projektet Kvinnliga idébärare har synliggjort vikten av att möta andra kvinnor samt att få kunskaper och kontakter för att kunna gå vidare i innovationsprocessen. Vetskapen om att det finns andra kvinnliga idébärare som möter liknande frågeställningar under innovationsprocessen har visat sig ha stor betydelse för kvinnorna genom att det skapar en känsla av trygghet vilket i sin tur bidrar en ökad tilltro till det man håller på med;

-Just det här att få de här kontakterna för det finns ju så himla mycket kontakter med den och den vägen går det alltså. Utbyta telefonnummer och självklart det är det man måste för att komma vidare. Man har ju som inte ett kontaktnät själv, jag hade ju inget kontaktnät just i det här med tillverkning. Man bygger upp det här nätverket helt och hållet, för min del har det varit jättebra med kvinnliga idébärare. (Idébärare)

Ett annat centralt inslag i projektet har varit att skapa kvinnliga förebilder som uppfinnare och innovatörer. Detta har skett kontinuerligt genom utställningar, mässor och tidningsartiklar där budskapet varit att synliggöra idébärare när de kommit ut på marknaden med sina innovationer;

-Det sista året har det ju skrivits väldigt mycket om projektet och tjejerna som har kommit ut på marknaden med sina produkter. Man har skrivit om tjejerna. (konsult)

Under seminariedagarna har föredragshållare från innovationsbranschen runt om i Sverige bjudits in vilket har varit mycket uppskattat bland deltagarna. Föredragen har haft varierande inslag baserade på olika kompetensområden inom innovationsbranschen. Erfarna föredragshållare som själva är verksamma inom innovationsbranschen har genom verkliga exempel synliggjort både möjligheter och hinder som målgruppen har nytta av att känna till i innovationsprocessen.

Lokaliseringen av projektet vid Teknikbyn Aurorum i Luleå har varit en fördel genom att projektgruppen på så sätt kommit i kontakt med andra aktörer med anknytning till företagande och därigenom har det varit möjligt att knyta nätverk med andra aktörer vars klientel på olika sätt berör varandra och därmed har samarbete och nätverk inom olika kompetensområden kompletterat varandra;

- Där tipsar vi varandra, skickar till varandra kunder eller vad man ska säga. De får kunder som har en idé till något som de vill starta ett företag på men kanske är en ide utvecklare. Så där har vi ett väldigt nära samarbete med Priorum och även då Previa uppe i Pajala, Övertorneå, Överkalix. (konsult)

Det har exempelvis handlat om att en klient till exempel vid Priorum som har en företagsidé men som behöver konsultation under olika skeden i sin process innan han eller hon startar sitt företag. Den enskilde har då genom tips kunnat vända sig till Kvinnliga idébärare för konsultation för att gå vidare. På motsvarande sätt har även idébärarna kunnat erhålla konsultation från Priorum ;

-Priorum skickar många män till oss. Vi tar emot de som kommer till oss, vi säger inte nej till någon. Män finns också med i vår statistik. Vi säger så här även åt killar att du får en konsult timme av oss att prata med våra konsulter. Sedan har de fått den hjälp som de tycker att de kan gå vidare på eller så har de funnit att det här är inte något att gå vidare med. Så att vi har inte någon som vi kontinuerligt hjälper men de har kommit tillfälligt till oss och vi har gett tillfälligt råd om de behövt. (konsult)

Ett samspel mellan olika aktörer idébärare, konsulter och tillverkare förutsätter ett socialt nätverk som förmedlar kontakter mellan olika kompetensområden. I dessa sammanhang är det nödvändigt att beakta den näringslivsstruktur som dominerar i Norrbotten. Samverkan över länsgränserna har bland annat handlat om tillverkning prototyper som inte varit möjliga att genomföra i Norrbotten så som exempelvis textilindustri i Småland och medicinska hjälpmedel i samarbete med

Västerbotten och projektet Heartnet. Detta innebär i sin tur att projektet Kvinnliga idébärare även genererat arbetstillfällen på andra orter i Sverige;

- De har ju tagit hand om våra tjejs idéer, och de har haft helt andra möjligheter att finansiera så de har liksom tagit hand om vissa av de här tjejerna och sett till att de här tjejerna har fått fram färdiga produkter. (Konsult)

Genom samarbete inom olika kompetensområden har projektet synliggjort ett fungerande samarbete över regioner vilket samtidigt bidrar till att komplettera olika verksamheter, skapa sysselsättning över länsgränserna och därigenom också tillväxt.

Paradoxer och motsättningar

Regionens tillväxt och ökad sysselsättning är beroende av samspelet mellan aktörer på olika nivåer i samhället. Detta är ett komplext samspel där både informella och formella normer samverkar vilka både möjliggör och hindrar tillväxt och därigenom också jämställdhet. Arbetet med projektet kvinnliga idébärare har synliggjort motståndsmekanismer som både hindrar jämlikhet men även begränsar tillväxt. Med beaktande av att innovationsbranschen domineras av män möter också både projektet och enskilda idébärare strukturella motsättningar så som existerande normer och föreställningar om vad som räknas som uppfinning. Etablerade aktörer inom innovationsbranschen är skattesubventionerade organisationer som beviljar finansiering för en enskild idébärare. Det är till dessa organisationer som män, kvinnor, invandrare och ungdomar är hänvisade till för kostnadsfri rådgivning.

I intervjuerna har det framkommit strukturer som bromsar samarbetet mellan innovationsrådgivarna och projektet kvinnliga idébärare medan andra aktörer visat sig vara mer samarbetsvilliga. Nedanstående citat synliggör också att det finns maktstrukturer bland etablerade innovationsaktörer i Norrbotten genom att kvinnorna upplever ett bättre bemötande och stöd av människor som kommer utifrån till länet;

-Nu har Almi kommer in på marknaden och de har inte sysslat med innovationer förut. Nu vänder vi oss i de flesta fall till Almi för att de har då bland annat två innovations professorer som kommer upp en gång i månaden och det är ett helt annat omhändertagande där och i regel så får tjejerna besked samtidigt som de är där om de får pengar till att göra något, på innovation norrbotten så har de kunnat få vänta månader ibland innan de får besked. (konsult)

Att samarbetet och stödet för enskilda idébärare i samband med tillverkning av prototyper inte fungerat tillfredsställande har medfört att projektet kvinnliga idébärare i vissa fall bidragit med ett mindre ekonomiskt stöd för att tillverka en prototyp;

-Just det här att när vi har en tjej som behöver göra en prototyp och de ska behöva gå och vänta på besked och så får dem inte det, ett litet belopp som det rör sig om så då måste jag säga att vi har trollat, vi har kunnat fixa fram det på annat sätt. Nu behöver vi inte göra det utan nu kan vi klara och visa på att vi ha hjälpt dem här med en prototyp och det har kostat så här mycket. (konsult)

Trots att projektet inte haft budgeterat medel för att tillverka prototyper eller för att bistå med stöd för resor i synliggörandet av kvinnors produkter till exempelvis mässor har projektet funnit lösningarna på vägen för att därigenom underlätta och hjälpa enskilda idébärare i innovationsprocessen;

-För att kvinnorna i projektet skall få möjligheter att visa upp sina innovationer på exempelvis på utställningar och mässor hjälper Kvinnliga idébärare till både med möjligheter och ekonomiskt bistånd.(konsult)

-Vi sitter ju inte på den typen av pengar utan vi säger att vi har pengar till kompetenshjälp och då har vi ju tidigare haft Innovation Norrbotten som sitter på den typen av pengar dels om man behöver göra en tekniköversikt .../... (konsult)

Projektet kvinnliga idébärare har synliggjort att det råder en diskrepans mellan de etablerade aktörernas funktioner inom innovationsbranschen;

-Nutek finansierar det här med kvinnligt företagande och de tar inte på sig ansvaret att koppla ihop det här med kvinnliga innovatörer och kvinnligt företagande som jag inte riktigt kan förstå för det är ganska närbesläktat.(konsult)

-Vi är ju liksom förstadiet till att starta eget. Så tänk att få ett halvår för att utveckla sin idé och sedan ett halvår för att kunna starta eget företag och få bidrag på det (konsult)

Att främja tillväxt enligt den rådande normen handlar enligt informanterna om manliga värderingar och uppfinningar med tekniktyngd som därmed bidrar till att utesluta kvinnors innovationer vilka betecknas som uppfinningar med låg teknikhöjd. Därigenom försvåras också kvinnornas möjligheter till finansiering för att lansera sina uppfinningar på marknaden. Av intervjuerna framgår att de etablerade aktörerna som beslutar om finansieringsstöd baserar bedömningarna på den rådande normen om vad som är värderas i samhället, det vill säga produkter med tekniktyngd vilket antas bidra till tillväxt;

-Ingen kan vara så kompetent att man kan välja ut och tro sig kunna säga att det här kommer bli något stort. Jag skulle vilja träffa den personen, jag har inte gjort det på mina år och jag tvivlar att det finns någon. (konsult)

I dessa sammanhang finns skäl att anta att kvinnors mjuka uppfinningar inte värderas;

- Man tror liksom att "pick the winner" ..../..att man ska tro att man ska kunna plocka de här vinnarna för att det ska bli tillväxtföretag medan kvinnorna hör inte till den sektorn utan kvinnorna hör till den här bas innovatörerna i botten, alla borde få en chans. (konsult)

I intervjuerna med målgruppen har kvinnorna beskrivit hur teknikhöjd utgör den rådande normen i samhället;

-Jag var på någon Almi information där de hade om skapa vinnare och var väldigt karlaktigt, det handlade ju om vibration och mätningar och ..../.. Han berättade om skogsmaskiner och tekniska saker. Det behövs fler kvinnor på ett sådant ställe...../..just alla de här karlarna, de kan ha en sådan attityd. (Idébärare)

I dessa föreställningar om vad som leder till tillväxt handlar i hög utsträckning om att tillväxt förknippas med tung industri och tekniskt avancerade lösningar på problem. Det är också de tekniktunga innovationerna som förknippas med uppfinnaren som är en man;

-Det ju så här med den här branschen att det är ju relativt okänt ute bland allmänheten och är det så att man pratar om uppfinnare och uppfinningar så är det ju så att de flesta tänker ju på män. Män i 50 års åldern som har tagit fram någon tekniskt avancerad möjäng och det är ju inte riktigt så och det skrämmer ju också samtidigt kvinnor. (konsult)

En idé som går vidare i innovationsprocessen och ut på marknaden kan behöva skyddas, antingen genom patent eller designskydd. Det är också tekniskt avancerade uppfinningar som i högre utsträckning patenteras till skillnad från kvinnors ofta mer mjuka innovationer vilka kan vara svåra att patentera;

-Söker man patent då ska det vara teknikhöjd, men det förväxlar man ofta med att det ska vara teknikhöjd på uppfinningar, så är det inte utan är det en tekniskt avancerad grej då ska man söka patent. Annars har vi ju designskydd som är en enklare form och som inte kostar så mycket. Där är man skyldigt själv att bevaka det så att ingen kopierar det men vi brukar säga så här att många kör vi utan skydd överhuvudtaget för att kom ut på marknaden först och försök sälja, det kommer förr eller senare ut kopior men man har inte samma tycke

smak och behov. Som när man köper tandkräm så har man ju femtio olika smaker att välja på. (konsult)

Vad som förväntas bidra till företagsamhet, entreprenörskap och ökad tillväxt handlar om vad som räknas som teknik och den dominerande näringslivsstrukturen;

-Man ska inte värdera det i tro att Sverige ska bara leva på tung industri../.. vi ha andra värden att ta vara på, mjuka värden, tjänster, titta bara på den sektorn. Det har de ju bara fnyst åt för en tjänst är ju svår att patentera../.. men ett patent säljer ju inte produkten. Ett patent är ett bra dokument om du ska göra en förhandling med någon med ensamrätt. Men det är ju ett patent i byrålådan tills du jobbar med det själv.(konsult)

I intervjuerna har det framkommit att det i vissa sammanhang råder konkurrens istället för samverkan mellan de olika aktörerna inom innovationsbranschen;

- Jag har blivit egentligen ännu mera klar över det i går när jag ringde innovation norrboten det är så mycket tjafs tycker jag ja både Almi och Innovation norrboten de säger olika saker om varandra och jag vet inte riktigt vad det handlar om men det är någon slag prestigepräk .../.. det är någon slags tävling där emellan och det gör det jättekonstigt för oss som söker hjälp så man vet inte riktigt vad man ska tro. (Idébärare)

I projektet har det synliggjorts ett behov av ekonomiskt stöd på grund för idébärare för tillverkning av en prototyp eller en tekniköversikt är förenat med kostnader. Allteftersom projektet framskridit har det visat sig finnas ett behov av särskilda ”tröskelpengar” för att idébärare ska kunna gå vidare i innovationsprocessen. Under senare tid har samarbetet med Almi förstärkts genom att kvinnor från projektet kvinnliga idébärare inbjudits till prisutdelning och för att berätta om sina produkter;

-De har upptäckt oss kvinnor../.. det har ju aldrig hänt i andra sammanhang att vi fått komma till tals inom denna gubbvärld. (konsult)

I avsaknad av kvinnliga förebilder och okunskap kring innovationsbranschen bidrar till att stödet från andra kvinnor i samma situation är en viktig förutsättning för att stärka kvinnorna som möter motstånd från omgivningen. I dessa sammanhang blir det också nödvändigt att beakta de enskilda idébärarnas position som kvinnor ofta med huvudansvaret för familj och barn och att de samtidigt möter den motståndskultur som bidrar till att reproducera en segregerad arbetsmarknad. Ett genomgående inslag i intervjuerna har synliggjort att kvinnor i innovationsbranschen arbetar i motvind och avsaknad av kvinnliga förebilder.

Oavsett om vi betraktar den offentliga eller den privata sfären så innebär det för dessa kvinnor att bryta mönster och att försvara kvinnor som kollektiv;

-Det har kommit fram karlar på mässan och sagt att det där är ingen uppfinning. Då var jag ju förberedd på det för att vi har pratat om det att karlar tycker bara att det ska blinka och lysa och vara elektriskt och sådant där och då skojade jag med han och sa att ja men om den hade varit av metall och blinkat, hade varit en uppfinning då? Nej för det där behöver man inte sa han då. (Idébärare)

Även inom den privata sfären kan motsvarande föreställningar bidra till ökad osäkerhet kring den egna produkten vilket gör det viktigt att kvinnorna har stöd utifrån;

-Karlar ger konstiga kommentarer.../.. är du ironisk frågade han../..han skrattade åt bilden../..Han reagerade på det ../.. och frågade vad det kostade att tillverka.../..jag kände att det fanns alltså två av killarna som är egna företagare och jag tror aldrig någonsin han skulle ställa en sådan fråga om vad det kostar att tillverka. Det är helt okey att karlar tjänar pengar.(Idébärare)

I kvinnornas berättelser har det framkommit att avsaknaden av kvinnliga förebilder har ersatts av stödet från projektet Kvinnliga idébärare som varit oumbärligt för att de skulle orka gå vidare i innovationsprocessen;

- Jag tror inte man skulle ha en chans att komma så här långt utan att få vara bland andra kvinnor. Jag hade inte orkat ta den striden. Jag har haft nog här hemma, min man han trodde inte på det.(Idébärare)

-Jag jobbar ju lite i motvind så man behöver få motvikten av kvinnliga idébärare.(Idébärare)

I dessa sammanhang är det också av betydelse att beakta att även företagande förutsätter förebilder. Att växa upp i en familj där det funnits företagare präglar även barnens socialisation och föreställningar kring företagande. Motiven till att starta företag skiljer sig åt mellan kvinnor och män men även mellan kvinnor vilket har att göra med förebilder från uppväxten men det har även betydelse för graden av stöd och uppmuntran från den närmaste omgivningen;

-Man kommer in i det här företagstänket som jag faktiskt inte haft förut i och med att man inte har det i sin familj eller i sin närhet. Helt plötsligt så verkar det inte så svårt och så komplicerat för att man skjuter upp saker som man inte vet hur man ska göra. Får man med sig det här tänket från erfarna människor som man vet är framgångsrika då får ju jag en styrka. (Idébärare)

Idébärare som saknat förebilder ifråga om företagare har haft ett större behov av stöd från projektet Kvinnliga idébärare samt av det nätverk som etablerats än de kvinnor som har företagare inom familjen.

Mellan det privata och det offentliga

Kvinnor har i alla tider haft idéer och tagit fram egna lösningar men har antagligen inte uppfattat dem som uppfinningar. När kvinnor mött problem och funnit lösningar till problemen har det antagligen skett i det tysta eftersom dessa i samhället inte betraktas som tekniskt avancerade. I intervjuerna med målgruppen i detta projekt har kvinnornas uppfinningar främst anknytning till ett praktiskt problem som kvinnorna möter i sin vardag och det är i denna vardag som kvinnorna finner lösningarna på problem;

-Det var ingen uppfinning jag hade tänkt så där utan det var ju ett problem som att jag löste egentligen som vi hade.(Idébärare)

-För att jag har alltid hållit på med sådant här dels när mina barn var små och behövde något och fanns det inte så gjorde jag det. Det var fullständigt naturligt jag gör det mesta hemma liksom../..(Idébärare)

De problem som kvinnor möter i det privata hemmet som handlar om att förenkla vardagen. För andra kvinnor har det handlat om att förenkla vardagen för människor med funktionshinder som kvinnorna möter i sitt dagliga arbete. Det är en del av vardagen som kvinnorna själva aldrig tänkt på att det handlar om uppfinningar;

- De har löst problemen på arbetsplatsen och kunnat jobbat till klockan 17 på kvällen men de har aldrig tänkt att men det här måste ju någon fler ha samma problem, jag kanske kan hjälpa någon annan om jag sätter den här produkten på banan.(konsult)

-Jag har ju alltid hållit på med förenklingar och förbättringar i mitt jobb, det är det mitt jobb har gått ut på att hjälpa äldre och handikappade att klara sin vardag bättre, men det har ju aldrig uppskattats på det här sättet.(Idébärare)

Intervjuerna med målgruppen har synliggjort begränsningarna i arbetslivet att utveckla idéerna som kvinnorna bär på. Dessa begränsningar har bland annat handlat om att det inte alltid varit uppskattat av omgivningen att ha för mycket idéer;

-Vi upplevs ju som jobbiga på jobbet för att man har så mycket idéer och att man liksom vill så mycket../..att jag ville förbättra och förnya och såg så mycket möjligheter så att jag jobbade så mycket mer med sådant än de flesta

andra för jag såg möjligheterna och ville prova och göra dem, medan ibland kunde man känna att jag måste dämpa mig lite grann för de andra orkar inte med. (Idébärare)

I kvinnornas berättelser har det framkommit att många av deras idéer handlat om självupplevda problem i vardagen. Det kan även handla om begränsningar kvinnorna själva upplever lever med ett handikapp vilket kunnat handla om att utforma hjälpmedel som har en snyggare design än de som finns på marknaden samtidigt som hjälpmedlen kunnat utformas som mer ergonomiska och därigenom även fungera för fler människor;

-Hjälpmedlen var ju fula och inte nog med att jag var sjuk ska jag skylla med det också så då bestämde jag mig för att jag hade ju hundra idéer på hur man kunde lösa det där mycket mer praktiskt.../..Så det blir ergonomiskt för friska personer och sedan ett hjälpmedel för den som har ett funktionshinder. (Idébärare)

Andra självupplevda problem har anknytning till arbetslivet och deras tidigare arbeten. Genom projektet har det även blivit framträdande att kvinnor som av olika anledning är långtidssjukskrivna från sina arbeten funnit egna vägar för rehabilitering. Det handlar om kvinnor som blivit långtidssjukskrivna från sina tidigare arbeten;

-Det här är samtidigt rehabilitering för mig, vad orkar jag med, när blir det för mycket och när det går bra så blir jag jätteglad varje gång det går bra. Jag hade kunnat läsa en bok om sådant här och förstå jag har inte orkat läsa böcker över huvudtaget. Nu kan jag läsa sådana här böcker som handlar om affärsplaner och marknadsföring och förstå liksom vad som står där så att det stärker ju en något otroligt. (Idébärare)

- .../... sedan har vi ju ungefär tio stycken sådana som har varit långtidssjukskrivna som har sprungit in i väggen och som har kommit till oss och vi har ett exempel på en tjej som var i ganska dåligt skick när hon var i kontakt med oss och hon har blivit en helt annan människa idag. Hon har tagit fram en innovation som är på väg ut på marknaden och nu har hon två till som är på väg ut på marknaden, så att hon har börjat ett nytt liv. (konsult)

Framtida behov

Intervjuerna med konsulterna har synliggjort ett fortsatt behov att fortsätta bryta ny mark och bereda plats för kvinnorna som idag utgör en minoritet inom innovationsbranschen. Det handlar bland annat om att få in kvinnor i uppfinnarföreningens styrelse;

-Jag jobbar för att få in kvinnor, flera har slutat på grund av att de har mobbats av gubbarna, inte av dem i styrelsen. Jättejobbiga möten, de har helt enkelt mobbats ut, det har blivit bättre nu. Lära sig styrelsearbete, alternera ex ordförandeskap mellan styrelsemedlemmarna. Puffa kvinnor till branschen.(konsult)

Andra erfarenheter och lärdomar under projektets slutskede som blivit synliga är behovet av fortsatt stöd för kvinnorna som är på väg ut på marknaden, dels de kvinnor som är ute på marknaden som behöver fortsatt stöd och uppföljning i att marknadsföra sina produkter. Det har i intervjuerna kommit till uttryck genom att kvinnorna uttrycker oro i att utveckla kontakter ute på marknaden i syfte att marknadsföra sina produkter. En orsak är att kvinnorna efterlyser fortsatt stöd för att nå ut med sina produkter på marknaden för att kunna driva eget företag;

-Att man kan leva på det. Så långt har vi inte kommit ännu. Allting tar ju tid. Jag ska inte sticka under stol med det och vi diskuterar just nu är hur vi ska kunna hjälpa och stötta tjejerna att riktigt komma ut på marknaden, att de får skjuts på sin försäljning därför att där tycker vi att vi behöver komma in med stödinsatser och hjälpa dem. Vi hade diskussion igår också hur vi ska kunna hjälpa dem så att vi ser ett stort problem här.(konsult)

Det handlar om att finna former för stödinsatser och att hitta samarbetsformer mellan uppköpare och inköpare ute på marknaden. Av intervjuerna har kvinnorna på olika sätt lyckats hitta stödformer genom bland annat stipendier och starta eget bidrag. I dessa sammanhang har det även framkommit uttryck för besvikelser bland kvinnorna om att det saknas stöd och uppföljning när man väl startat eget företag, då är man hänvisad till att klara sig själv helt på egen hand;

- Det är en annan kvinna som också har startat eget var också besviken att de inte har varit förbi och kollat hur det går. Man tycker ju att de borde vara mer intresserade att vad det är hon tänker starta och ... att man vågar satsa och allting. (Idébärare)

I intervjuerna har framtida behov synliggjorts på behovet av riktade satsningar till uppfinnarbranschen och att det finns ett behov av samordning mellan aktörerna både på arbetsmarknaden och innovationsbranschen för att möjliggöra tillväxt;

-Man borde få starta eget bidrag i ett halvår för att få utveckla sin affärsidé men det här har jag också framfört på lite olika seminarier. Jag tycker man skulle ge dem som har idéer, ge dem idé- utvecklingsbidrag i ett halvår för att de ska få jobba heltid med sina idéer, att jämställa det med att starta eget företag.(konsult)

Kvinnorna som idébärare har synliggjort svårigheterna att prioritera tiden mellan arbete, familj och barn och samtidigt utveckla sina produkter;

-Det här ska man då med på sin fritid och vi har ju många kvinnor som har idéer jobbar heltid, tar hand om sina barn och sin familj de hinner inte med sina idéer fast de har jättebra idéer. (konsult)

Del III

Reflektioner och slutsatser

Det övergripande syftet med projektet Kvinnliga idébärare är att inspirera och stötta kvinnor i Norrbotten att utveckla sina idéer till nya innovationer. Ett delsyfte är att gynna innovationsklimatet så att projektet kan ses som både ett jämställdhetsprojekt och som en viktig samhällsekonomisk process för tillväxt.

Projektet syfte och mål samt möjligheter respektive svårigheter att uppnå dessa

Projektets målsättning är att verka för strukturella förändringar för att därigenom befärma ökad jämställdhet och tillväxt för att på sikt genomsyra innovationsbranschen i Norrbotten. Projektet Kvinnliga idébärare är att betrakta som ett förändringsarbete och ett utvecklingsprojekt genom dess ambition att verka för jämlikhet mellan kvinnor och män inom innovationsbranschen.

Regionens tillväxt och ökad sysselsättning är beroende av samspelet mellan aktörer på olika nivåer i samhället. Det är ett komplext samspel mellan olika aktörer där informella och formella normer samverkar vilka både möjliggör och hindrar tillväxt och därigenom också jämställdhet.

Könsuppdelningen på arbetsmarknaden färgar vår uppfattning om vad som är manligt och kvinnligt beteende. Att förändra människors beteende och attityder är dock inte alldeles enkelt att realisera. Förändringsbenägenheten i ett samhälle är ingen isolerad företeelse utan existerar i ett socialt sammanhang där olika aktörer och intressenter samt individuella och strukturella faktorer samverkar samtidigt som dessa utgör en del av den samhälleliga kulturen (Berg 2004, de los Reyes 2001, Sannerstedt 2001).

I realiteten innebär det att om förändringarna strider mot aktörernas intressen, identitet, kultur, värderingar och verklighetsuppfattning kommer motståndet att öka till dem som ska genomföra idéerna (ibid).

Att utmana befintliga strukturer handlar om maktrelationer på olika nivåer i samhället. Det är således viktigt att förstå att projektet Kvinnliga Idébärare inte kan betraktas som en isolerad enhet utan måste ses i en vidare kontext där olika mekanismer verkar i ett komplicerat sammanhang. Tidigare forskning har visat på att åtgärder för ökad jämställdhet som inte samtidigt strävar efter att påverka strukturerna inte leder till bestående förändringar. Det är möjligt att bryta strukturer och värderingar även om dessa är djupt rotade i samhället men förändringar måste få ta tid för att få långsiktiga effekter. Korta nedslag i strukturerna som till exempel tidsbegränsade projekt vilka syftar till att förändra och utveckla människors attityder riskerar att konservera rådande strukturer om arbetet inte följs upp (Berg 2004, de los Reyes 2001). Det kan med andra ord ta upp till tio år att realisera ett förändringsarbete (Sannerstedt,2001).

Att utvärdera ett pågående projekt i dess senare del medför olika typer av svårigheter. För det första går det inte att kvantitativt mäta om projektet medfört långsiktiga strukturella förändringar för jämställdhet i samhället. För det andra att det inte går att isolera projektet som en enskild komponent som påverkat människors beteenden i samhället. Även om den enskilde uppfattar att projektet medfört en förändrad inställning eller uppfattning så betyder inte det automatiskt att det leder till ett förändrat beteende som gynnar projektets målsättning på lång sikt.

Helhetsbedömningen är dock att det övergripande syftet med projektet ”att inspirera och stötta kvinnor i Norrbotten att utveckla sina idéer till nya innovationer” samt projektets övergripande målsättning ”att öka antalet kvinnliga innovatörer ” och ”att fler kvinnor startar företag på egna innovationer” har uppnåtts.

Projektets arbetsmetoder

En stor del av det inledande arbetet med projektet har handlat om att synliggöra projektet i regionen. Det har främst skett genom information, arbetsplatsbesök och annonsering. Antalet medlemmar har kontinuerligt ökat under projektets gång allt eftersom kännedomen om projektet spridit sig.

Ett centralt inslag i projektgruppens arbete har varit att bilda nätverk och att informera samt inspirera kvinnor till att utveckla sina idéer. Den metod som projektet arbetat med har varit att arrangera seminarier där kvinnorna kunnat träffa andra idébärare att identifiera sig med. Seminarierna har visat sig vara uppskattade arrangemang av deltagarna samtidigt som dessa rönt uppmärksamhet i omgivningen vilket även bidragit till att synliggöra projektet. Vid seminarierna har professionella konsulter inom innovationsbranschen medverkat som föredragshållare vilka även varit behjälpliga med enskild konsultation. Dessa seminarietillfällen har också möjliggjort bildandet av nätverk mellan idébärare genom att träffa andra kvinnor har de kunnat utbyta erfarenheter, kontakter, tipsat varandra kring materialval vilket sedan kommit att visa sig vara värdefullt efter seminarierna. Det har visat sig vara oumbärliga nätverk eftersom innovationsprocessen också är ett ensamarbete och andra idébärare oavsett var i länet de bor har kunnat stötta varandra.

En viktig inspirationskälla för idébärarna har visat sig vara projektgruppens stöd och senare även andra idébärare i syfte att motivera och stötta varandra under innovationsprocessen. Intervjuerna har synliggjort att många av dessa kvinnor aldrig skulle ha tagit initiativet själva utan det stöd som projektgruppen kunnat bistå med. Det har bland annat handlat om att det råder en okunskap kring innovationsprocessen samt avsaknaden av nätverk under innovationsprocessen.

Andra arbetsmetoder för att synliggöra framgångsrika kvinnliga idébärare och deras produkter har varit deltagande i utställningar runt om i länet samt mässor både inom länet men även andra delar av landet. I dessa sammanhang har

projektet vid behov även kunnat vara behjälplig med ekonomiskt stöd för att idébärarna ska kunna tillverka en prototyp men även bidra till resekostnader i samband med mässor när det handlat om att marknadsföra en innovation. Med stöd av projektet har kvinnorna kunnat avlasta varandra vid mässorna. I dessa sammanhang är det betydelsefullt att komma ihåg att målgruppen kvinnor i vissa fall har småbarn eller på grund av sjukdom är möjligheterna också begränsade till att avsätta flera heldagar på annan ort till att marknadsföra sin produkt. I dessa sammanhang har kvinnorna avlastat varandra och marknadsfört varandras produkter. Under mässorna har kvinnorna mött motstånd framförallt från män som ifrågasatt deras produkter och huruvida dessa utgjorde en uppfinning eller inte. Kvinnorna har med stöd av andra kvinnor och med stöd av de kunskaper de förvärvat under seminarierna också fått insikten i att argumentera för sina uppfinningar vilket de antagligen inte hade kunnat göra utan de kunskaper de förvärvat genom projektet.

Priser och stipendier har visat sig stimulera och stärka kvinnorna i deras innovationsprocess samtidigt som detta bidragit till synliggörandet av kvinnliga förebilder inom innovationsbranschen. I dessa sammanhang har projektet fungerat som en kanal till att förmedla kontakter, synliggöra kvinnor samt att fungera som ett stöd i processen.

Projektet har dock inte varit alldeles enkelt att implementera i länet. En orsak är att projektet inte kan ses som ett isolerat projekt eftersom det också samverkar på en gemensam arena med andra aktörer inom innovationsbranschen. Det har bland annat synliggjort könsmärkta strukturer inom den av tradition mansdominerade innovationsbranschen. Projektet har dock gjort inbrytningar i strukturerna och tagit utrymme även om projektgruppen mött motstånd från olika aktörer och organisationer inom den traditionellt mansdominerade innovationsbranschen. I takt med projektets framskridande har dock projektet fått ökat utrymme som aktör inom innovationsbranschen.

Projektets målgrupp

Den målgrupp som projektet riktar sig till är såväl enskilda kvinnliga idébärare, men även traditionellt kvinnodominerade arbetsplatser inom offentlig och privat sektor. Idag är cirka 120 kvinnor inskrivna i projektet varav några är män. Av dessa är mellan 50-60 kvinnor aktiva med eget idéutvecklingsarbete. Projektet har hittills resulterat i cirka 15 färdiga produkter av vilka några redan är ute på marknaden och andra är på väg ut på marknaden. Målgruppen som sökt sig till projektet kvinnliga idébärare har varierande bakgrund. En del av kvinnorna har visat sig vara företagare sedan tidigare, andra kvinnor har arbeten vanligtvis inom offentlig sektor, några var arbetssökande, några långtidssjukskriva från sina arbeten alternativt sjukpensionärer och förtidspensionärer. I dessa sammanhang är det nödvändigt att även beakta kvinnors skilda livsvillkor, bostadsort, förebilder av företagare inom familjen och deras olika erfarenheter från arbetslivet. De flesta hade som målsättning att starta eget företag alternativt att sälja idén till någon

annan. Helhetsbedömningen är att projektet har lyckats nå kvinnor i varierande åldrar, bakgrund och olika positioner, med en geografisk spridning inom länet vilka har ett gemensamt intresse – att utveckla en idé.

Vad som blivit framträdande i denna utvärdering är dock att de kvinnor som hade förebilder sedan tidigare genom att någon anhörig har eller hade haft företag har underlättat för dessa kvinnor att ta steget till att starta eget företag. Dessa kvinnor har fått stöd från familjen på ett annat sätt än kvinnor som saknade förebilder. De sistnämnda kvinnorna har varit beroende av stöd från projektet och andra idébärare i nätverket men även att anhöriga stöttat för att våga ta steget till att starta eget. Det som blivit framträdande bland dessa kvinnor är oron kring att få företaget att gå runt ekonomiskt efter att starta eget bidraget och andra former av stöd så som stipendier tar slut. Vidare har det visat sig att kvinnor som av hälsoskäl blivit långtidssjukskrivna från sina arbeten har kunnat förverkliga och utveckla sina idéer som de annars kanske inte förmått göra som anställda. Detta synliggör även att möjligheten att förverkliga idéer till produkter eller tjänster också bidragit till rehabilitering och återgång till arbetslivet som egna företagare. Att vara egen företagare bland dessa kvinnor sågs som en möjlighet att råda över sin egen arbetssituation och därmed kunna anpassa sitt arbete till vad man av hälsoskäl klarade av. Bland målgruppen har även kvinnors omsorgsrationalitet synliggjorts vilket handlar om kvinnors prioritering av tid i förhållande till familjen och barnen i innovationsprocessen.

Lärdomar av projektet och genomslag hittills

Kvinnliga idébärare är ett förändringsprojekt som strävar efter långsiktig förändring av innovationsklimatet i länet. Projektets ambitioner är att verka för jämställdhet och tillväxt genom att inspirera och stötta kvinnor i Norrbotten till att utveckla sina idéer till att starta företag på egna innovationer.

Könssegregeringen på arbetsmarknaden speglas även inom innovationsbranschen genom att kvinnor och män verkar inom skilda sfärer samtidigt som kvinnor är underrepresenterade bland innovatörer och egna företagare (SOU 2004:43, Holmqvist & Sundin, 2002). En orsak är att den rådande föreställningen i samhället idag är att uppfinnaren eller innovatören är en man som utvecklar en teknisk lösning inom ett tekniskt område. Det handlar om föreställningar som begränsar kvinnors möjligheter att identifiera sig som uppfinnare och innovatörer eftersom det saknas kvinnliga förebilder i innovationsbranschen.

Kvinnor och män uppfinnar med utgångspunkt från sin vardag där de i olika miljöer möter olika problem och finner lösningar på problemen. Det innebär att kvinnors och mäns innovationer skiljer sig åt genom att associeras till olika sfärer. Det handlar om olika värderingar i samhället om vad som värderas vilket handlar om åtskiljandet av mjuka och hårda innovationer. De hårda innovationerna har att göra med tekniktyngd det vill säga mer eller mindre avancerade tekniska lösningar vilka förknippas med män medan de mjuka eller sociala innovationerna

förknippas med kvinnor. Detta speglar den dominerande diskursen inom innovationsbranschen om vilka uppfinningar och innovationer som värderas och vad som anses bidra till tillväxt. En idé behöver med nödvändighet inte vara tekniskt avancerad för att anses vara en uppfinning. Det kan handla om nyskapelser, förändringar och förbättringar av olika slag. Innovationer kan således vara såväl materiella som icke materiella, med låg teknikinivå eller teknikhöjd. Tidigare forskning har visat på att kvinnor och teknik ofta förknippas med kvinnors vardagliga och småskaliga uppfinningar vilka inte räknas som teknik. Föreställningar om vad som värderas och räknas som uppfinning handlar om rådande normer i samhället som utesluter kvinnor som uppfinnare och innovatörer.

En orsak till motståndsmekanismerna inom innovationsbranschen är att stödsystemen för innovatörer, liksom samhället i övrigt är uppbyggda med utgångspunkt där mannen är norm. Det handlar om rådande värderingar, kulturer, rutiner och arbetssätt dels hos etablerade stödsystem inom innovationsbranschen dels om omgivningens värderingar av kvinnors uppfinningar och innovationer. Dessa strukturer handlar om maktrelationer på olika nivåer i samhället vilket gör att det är viktigt att förstå kvinnliga idébärare och innovationsprocessen i en vidare kontext eftersom de existerar i ett komplext sammanhang där både informella och formella normer samverkar.

Den begränsade tid som projektet Kvinnliga idébärare haft till sitt förfogande i förhållande till projektets målsättning har ställt krav på organiserade arbetsformer, metoder, kompetenta konsulter och en projektgrupp som planerat och arbetat systematiskt.

Projektet kvinnliga idébärare har med fokus på jämställdhet utvecklat en ny diskurs som är på väg att etableras i länet, bland annat genom det nätverk som byggts upp mellan kvinnliga idébärare, samarbete över länsgränserna samt att arbetstillfällena och företag har startats på kvinnors innovationer. Projektet har medvetandegjort komplexitet inom innovationsbranschen ur ett genusperspektiv samtidigt som projektet synliggjort de svårigheter som finns att förändra traditionella makt- och genusstrukturer. För projektgruppen och projektorganisationen har det varit en utmaning att skapa nya möjligheterna inom befintliga strukturer. Det handlar om nya utmaningar som möter motstridiga värdesystem och utmanar de gamla strukturerna inom innovationsbranschen.

I denna utvärdering har intressekonflikter och sociala motståndsmekanismer i förändringsarbetet blivit synliga. Hur dessa faktorer lämpligen hanteras framöver går inte att besvara i denna utvärdering samtidigt som det är en utmaning och en del av det nya arbetslivet där forskningen är begränsad. Tidigare forskning har synliggjort att det inte är alldeles enkelt att genomföra ett förändringsarbete och särskilt svårt när det handlar om att förändra människors beteenden och attityder (Sannerstedt 2001, Berg 2004, de los Reyes 2001). Ett lyckat förändringsarbete handlar i slutändan om att *förstå* och *vilja* förändra något (Berg, 2004). Om det finns en ovilja från omgivningen uppstår problem vilket innebär att det behövs ett starkt stöd för dem som ska genomföra

förändringen. Att förändra beteenden och attityder hos människor är inte alldeles okomplicerat och i synnerhet inte under kort tid som tidsbegränsade projekt ofta är. Förändringsarbetet är en process som förutsätter frigörande av resurser både ifråga om ekonomiska resurser, tid och engagerad personal.

Denna utvärdering har synliggjort hur vissa män i allmänhet men också män inom innovationsbranschen tenderar att bromsa tillväxt och samtidigt återskapa en redan etablerad genusordning i samhället. Det samlade intrycket är dock att metoden som projektet Kvinnliga idébärare arbetat med har utgjort en bra och lämplig metod och att det finns en ambition och en kunskap hos projektgruppen och styrgruppen som har varit oerhört viktigt för projektet. Projektet har vidare synliggjort att det finns ett behov av fortsatta med särskilt riktade satsningar för kvinnor och män i innovationsprocessen för att därigenom stimulera tillväxt.

Slutsatsen är att rådande normer utesluter kvinnor som innovatörer genom att kvinnors innovationer har lägre status eftersom de anses vara mindre teknikintensiva än männens innovationer. Sammantaget innebär detta att det finns en definitionsproblematik i vad som räknas som teknik vilket bidrar till ett uteslutande av kvinnor från innovationsbranschen och därmed bromsas även tillväxt.

I den här utvärderingen ges en bild av svårigheter och möjligheter i att genomföra förändringar med den här typen av korta projekt på samma gång som det öppnar nya möjligheter till maktförändringar och samtidigt bidrar till tillväxt. Förändringar som påverkar den rådande maktstrukturen behöver tid för att människor ska ta till sig nya idéer men det behövs också konkreta projekt som påskyndar förändringar. Det går med andra ord inte att göra enstaka inbrytningar i samhället utan förändrings- och utvecklingsarbete måste få utrymme att fortsätta påverka strukturerna och bör ses som en process som på sikt leder till förändring. Det är en process som behöver hållas levande genom kontinuerligt uppföljningsarbete.

Referenser

- Berg E (2004) *Med fokus på ledarskap – en utvärdering av effekterna av ett ledarutvecklingsprogram vid Luleå tekniska universitet*. Forskningsrapport vid Luleå tekniska universitet.
- Cervantes S (2005) *Attitudes towards starting small business – youth and local authorities in a changing labour market ?* Doktorsavhandling vid Luleå tekniska universitet.
- De los Reyes P (2001) *Mångfald och differentiering – diskurs, olikhet och normbildning inom svensk forskning och samhällsdebatt*. Arbetslivsinstitutet. Stockholm.
- Ely M (1993) *Kvalitativ forskningsmetodik i praktiken – cirklar inom cirklar*. Studentlitteratur. Lund.
- Forsman B (2002) *Vetenskap och moral*. Bokförlaget nya Doxa. Nora.
- Holmquist C, Sundin E (Red) (2002) *Företagarskan – om kvinnor och entreprenörskap*. SNS förlag. Angered.
- Hägberg B-M (2005) *På tal om Kvinnor och män i norrbotten*. En skrift från Länsstyrelsen i Norrbottens län. Pantzare information AB, Luleå
- Grauers Javefors E (2002) *Från mjölkaffär till Ica butik*. Ur; *Företagarskan – om kvinnor och entreprenörskap*. SNS förlag, Angered.
- Jonason M (1999) *Kvinnliga uppfinnare*. Skift från Nutek. Alfa Print, Sundbyberg.
- Nyberg A-C (2001) *Kön och teknik i förändring – svenska kvinnors patenterade uppfinningar 1885-1998*. Doktorsavhandling vid Linköpings universitet. Tema T. Rapport 36,2001.
- Piippola S (2006) *Liva-projektet, en utvärdering av jämställdhets- och etnicitetsarbete inom Sif*. Forskningsrapport vid Luleå tekniska universitet.
- Piippola S (2003) *Gränsvandrare positionerar sig på arbetsmarknaden – handlingsutrymmen inom ett begränsat geografiskt område*. Doktorsavhandling vid Luleå tekniska universitet.
- Sannerstedt A (2001) *Implementering – hur politiska beslut genomförs i praktiken*. I Politik som organisation – förvaltningspolitikens grundproblem. Bo Rothstein (red) SNS förlag, Stockholm.
- Widerberg K (2002) *Kvalitativ forskning i praktiken*. Studentlitteratur. Lund.

Propositioner;

- SOU 2001;53 *Välfärd och arbetet i arbetslöshetens årtionde*. Fritzes. Stockholm.
- SOU 2001/2:4 *En politik för tillväxt och livskraft i hela landet*. Fritzes. Stockholm.
- SOU 2004;43 *Den könsuppdelade arbetsmarknaden*. Fritzes. Stockholm.
- SOU 2004;135 *Inlandet har möjligheter*. Fritzes. Stockholm.
- SOU 2005;66 *Makt att forma samhället och sitt eget liv – jämställdhetspolitiken mot nya mål*. Fritzes. Stockholm.

Övriga källor;

- Arbetsliv i Norden*. Tidsskrift om arbetsmarknad och arbetsmiljö. 2004 nr 18.

Frikvist E (2004) *Lovikkavantens historia från 1892 fram till 2000- talet*. Lovikkavanten AB, Lovikka/www.lovikkavanten.se

Inforum nyföretande i Luleå. Nyhetsbrev från Priorum. December 2004. Artikeln "It's a never ending story" .

Innovationer av kvinnor som gör vården enklare. En skrift från Stiftelsen Innovationscentrum. Stockholm Tema:Innovasjon. Tidskrift utgiven av Arbeidsforskningsinstituttet, Oslo.

Kvinnor och innovationer. En skrift från konferensen kvinnor och innovationer 13-14 mars år 2000. Nutek. Stockholm.

Nordebo E (okänt årtal) *Greta Nilsson - Renklämmans moder*.

Teknik på kvinnors vis – om villkor och möjligheter. Skrift från EFS rådet. Okänt årtal.

